

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.4.52>

СМИРНОВ М.І.

ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ ПРОКУРОРОМ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ ФУНКЦІЙ ТА ПОВНОВАЖЕНЬ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ**PROCEDURE FOR THE EXECUTION BY THE PROSECUTOR OF THE INTERNATIONAL CRIMINAL COURT OF FUNCTIONS AND POWERS ON THE TERRITORY OF UKRAINE**

У статті досліджуються особливості виконання Міжнародний кримінальний судом (МКС) функцій на території України та визначається порядок реалізації передбаченого механізму взаємодії України з МКС.

Звертається увага на те, що Прокурор МКС або уповноважені ним працівники можуть проводити процесуальні дії на території України лише на підставі прохання МКС. Тільки після отримання прохання МКС про надання допомоги у проведенні процесуальних дій, центральний орган України вживає необхідні заходи спрямовані на його виконання.

Крім цього, Прокурор МКС може проводити на території України процесуальні дії, передбачені КПК або Римським статутом (РС), крім тих, виконання яких в Україні здійснюється за погодженням із прокурором або з дозволу слідчого судді, суду.

Наголошується, що процесуальні дії, проводяться Прокурором МКС або уповноваженими ним працівниками. Якщо Прокурор МКС уповноважує інших працівників МКС на проведення процесуальних дій в Україні, такі дії можуть бути проведені лише за погодженням з Генеральним прокурором або виконувачем його обов'язків. Прокурор МКС або уповноважені ним працівники можуть проводити процесуальні дії на території України з дотриманням порядку їх проведення, який передбачений КПК.

Обґрунтовується твердження, що центральний орган України зобов'язаний сприяти МКС у реалізації його функцій та повноважень шляхом вжиття необхідних заходів з метою полегшення виконання МКС його функцій на території України. Сприяння виконанню МКС функцій може включати: 1) проведення засідань; 2) забезпечення доступу до свідків, потерпілих та матеріалів; 3) консультації з питань права; 4) забезпечення координації між правоохоронними та судовими органами України з МКС; 5) логістична підтримка.

Обґрунтовується висновок, що Україна зобов'язана сприяти МКС у розслідуванні та притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили найтяжчі міжнародні злочини, в тому числі шляхом надання можливості МКС та Прокурору МКС виконувати свої функції та повноваження безпосередньо на території України.

Ключові слова: кримінальний процесуальний кодекс, Римський статут, Міжнародний кримінальний суд, Прокурор Міжнародного кримінального суду, функції, повноваження, центральні органи України.

The article examines the specifics of the International criminal court (ICC) executing its functions on the territory of Ukraine and outlines the procedure for implementing the mechanism of interaction between Ukraine and the ICC. Attention is drawn to the fact that the ICC Prosecutor or their authorized staff may conduct procedural actions in Ukraine only on the basis of a request from the ICC. Only after receiving a request from the ICC to provide assistance in conducting procedural actions does the central body of Ukraine take the necessary measures aimed at its execution.

Additionally, the ICC Prosecutor may conduct procedural actions on Ukrainian territory as provided by the Criminal procedure code (CPC) or the Rome statute (RS), except for those actions that, in Ukraine, require the approval of the Prosecutor or permission from the investigating judge or court.

It is emphasized that procedural actions are conducted by the ICC Prosecutor or by the staff authorized by the Prosecutor. If the ICC Prosecutor authorizes other ICC staff to conduct procedural actions in Ukraine, these actions may only be carried out with the consent of the Prosecutor General or their acting deputy. The ICC Prosecutor or their authorized staff may conduct procedural actions on Ukrainian territory in compliance with the procedures provided by the CPC.

The article substantiates the assertion that the central body of Ukraine is obliged to assist the ICC in performing its functions and powers by taking necessary measures to facilitate the ICC's execution of its functions on Ukrainian territory. Assistance in supporting the ICC's functions may include: 1) holding meetings; 2) providing access to witnesses, victims, and materials; 3) legal consultations; 4) ensuring coordination between Ukrainian law enforcement and judicial bodies and the ICC; 5) logistical support.

It is concluded that Ukraine is obligated to assist the ICC in investigating and prosecuting individuals who have committed the most serious international crimes, including by allowing the ICC and the ICC Prosecutor to carry out their functions and powers directly on the territory of Ukraine.

Key words: *criminal procedure code, Rome statute, International criminal court, ICC Prosecutor, functions, powers, central bodies of Ukraine.*

Постановка проблеми. Обов'язок співробітництва України з Міжнародним кримінальним судом (далі – МКС) є незаперечним, тому що вона ратифікувала Римський статут Міжнародного кримінального суду (далі – РС)[1]. У своїй діяльності МКС повністю покладається на співробітництво з державами, починаючи від виконання прохання про надання допомоги шляхом проведення процесуальних дій на території України і закінчуючи надскладною формою співробітництва пов'язаною із передачею особи до МКС.

Таке співробітництво з МКС здійснюється у порядку, визначеному КПК та РС, з урахуванням особливостей, передбачених розділом IX² КПК, яким серед іншого, передбачено повноваження МКС на виконання своїх функцій на території України, з метою здійснення розслідування, кримінального переслідування, притягнення до кримінальної відповідальності та покаранні осіб, які вчинили найтяжчі міжнародні злочини, що підпадають під юрисдикцію МКС. З урахуванням особливостей передбаченого механізму взаємодії України з МКС, важливо визначити особливості та порядок його реалізації. Тим більше, що в КПК цьому питанню присвячена лише одна стаття, яка визначає загальні положення такої взаємодії.

Стан дослідження. Опосередковано цього питання стосувалися деякі дослідження таких вчених, як: Ю. Аносова, В. Антипенко, М. Антонович, О. Базов, Н. Боднар, М. Буроменський, В. Буткевич, В. Вєдькал, О. Виноградова, Р. Волинець, І. Гловюк, В. Гутник, М. Гнатівський, О. Дроздов, Н. Дрьоміна, О. Задорожній, К. Задоя, Н. Зелінська, У. Коруц, О. Кучер, М. Пашковський, С. Перепьолкін, В. Пилипенко, В. Попович, В. Попко, А. Підгородинська, Т. Рибалко, М. Селівон, Т. Сироїд, О. Червякова, О. Чернецька, Є. Щербань, К. Юртаєва, Я. Яворський та інші. Однак поза їх увагою залишилися питання особливостей та порядку виконання МКС функцій на території України.

Мета дослідження полягає у необхідності дослідити особливості виконання МКС функцій на території України та визначити порядок реалізації передбаченого механізму взаємодії України з МКС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до ст. 87 РС МКС має право звернутися до України із проханнями про співробітництво та надання допомоги, зокрема, шляхом проведення процесуальних дій Прокурором МКС або засідань МКС на території України.

Незважаючи на зобов'язання України, як держави яка ратифікувала РС здійснювати співробітництво з МКС, отримання такого прохання не є єдиною підставою для вжиття центральним органом України необхідних заходів спрямованих на задоволення прохання МКС.

За результатами розгляду прохання МКС центральний орган України може відкласти або взагалі відмовити у задоволенні такого прохання у випадках, передбачених КПК та РС. Так, згідно

ч. 3 ст. 621 КПК центральний орган України може відкласти виконання прохання МКС про надання допомоги: 1) якщо негайне його виконання перешкоджає досудовому розслідуванню або судовому розгляду в Україні іншої справи, ніж та, якої стосується прохання або 2) якщо виконання прохання потребує прийняття рішення МКС про юрисдикцію або прийнятність справи.

Коли наслідком виконання прохання МКС може стати розголошення відомостей, що стосуються національної безпеки України, центральний орган України може відмовити у його задоволенні. В будь-якому випадку центральний орган України може повністю або частково відмовити у задоволенні прохання лише після проведення відповідних консультацій з МКС щодо можливості задоволення прохання на інших умовах.

Правовий статус МКС та його повноваження регулюються положеннями ст. 4 РС, відповідно до якої МКС може здійснювати свої функції і повноваження: 1) на території будь-якої держави-учасниці РС або 2) на території будь-якої іншої держави за спеціальною угодою.

МКС має обмежену юрисдикцію здійснювати свої функції і повноваження на території держави. Юрисдикція МКС щодо здійснення своїх функцій і повноважень на території держави залежить від згоди самої держави. Якщо держава ратифікувала РС, вона автоматично погоджується на юрисдикцію МКС на своїй території. Інша справа, коли держава не є учасником РС. В такому випадку вона може укласти спеціальну угоду з МКС, яка дозволить здійснювати функції МКС на її території в конкретних випадках (ч. 5 ст. 87 РС)[1]. Крім цього, Рада Безпеки ООН може ініціювати розслідування та переслідування злочинів у державі, яка не є учасником РС, передаючи ситуацію до МКС. У цьому випадку МКС має право на здійснення своєї юрисдикції на території цієї держави.

РС та ст. 624 КПК передбачають можливість виконання МКС функцій на території України, зокрема, процесуальні дії на території України, що виконуються на підставі прохання МКС можуть здійснюватися Прокурором МКС або уповноваженими ним працівниками, зазначеними у відповідному проханні.

Згідно зі ст. 54 РС, Прокурор МКС може проводити розслідування на території України: 1) відповідно до положень ч. 9 РС або 2) з дозволу виданого Палатою досудового провадження МКС.

Крім цього, Палата досудового провадження МКС може надавати Прокурору МКС *дозвіл на вжиття спеціальних слідчих дій у межах території держави*, без отримання з її боку згоди на співробітництво, якщо Палата досудового провадження МКС встановила, що держава явно не здатна виконати прохання про співробітництво через відсутність будь-якого органу або елементу її судової системи, наділеного повноваженнями необхідними для виконання прохання про співробітництво. Зазначена ситуація стосується випадків, коли держава через певні об'єктивні обставини *не може* або *не здатна* здійснювати розслідування або кримінальне переслідування та співпрацювати з МКС.

З метою виявлення в конкретній справі *небажання*, МКС має врахувати наявність одного або декількох факторів, зокрема: 1) провадження здійснено чи здійснюється або національне рішення було ухвалено з метою убезпечити відповідну особу від кримінальної відповідальності за злочини, що підпадають під юрисдикцію МКС; 2) має місце необгрунтована затримка у провадженні, яка є несумісною з наміром притягнути особу до кримінальної відповідальності; 3) провадження не здійснювалось або не здійснюється незалежно чи неупереджено і способом, у який воно здійснювалось або здійснюється є несумісним з наміром притягнути відповідну особу до кримінальної відповідальності[1].

Для того, щоб встановити у певному випадку *нездатність*, МКС враховує, чи здатна держава у зв'язку з повним або істотним розвалом чи відсутністю своєї національної судової системи отримати у своє розпорядження обвинуваченого чи необхідні докази і показання або ж вона не здатна здійснювати провадження з будь-яких інших причин (ч. 3 ст. 17 РС).

Слід зауважити, що ст. 624 КПК у своїй назві передбачає *виконання функцій на території України*. Однак у самій статті йдеться про проведення процесуальних дій Прокурором МКС та засідань МКС на території України, на відміну від РС, в якому йдеться про *розслідування та вжиття спеціальних слідчих дій у межах території держави*. Крім того, не вказуються які саме процесуальні дії може проводити Прокурор МКС на території України.

Питання про процесуальні дії, які може проводити прокурор на території України безпосередньо пов'язано із його повноваженнями в ході розслідування, які передбачені РС. Так, Прокурор МКС відповідно до ст. 54 РС: 1) проводить розслідування, з'ясовує всі факти та збирає всі докази, для оцінки настання кримінальної відповідальності відповідно до РС, а також розслідує

обставини, що свідчать про винуватість та невинуватість особи; 2) вживає заходів з метою забезпечення ефективного розслідування і кримінального переслідування за злочини, що підпадають під юрисдикцію МКС.

З метою реалізації цих повноважень Прокурор МКС може: 1) збирати та вивчати докази; 2) вимагати явки та допитувати осіб, щодо яких здійснюється розслідування, потерпілих і свідків; 3) звертатися з проханням про співробітництво до будь-якої держави; 4) укладати угоди або домовленості, що не суперечать РС, які можуть бути необхідні для сприяння співробітництву з боку будь-якої держави; 5) давати згоду на нерозкриття документів або інформації, що були отримані Прокурором МКС на умовах збереження конфіденційності і лише з метою отримання нових доказів; 6) вживати необхідних заходів для забезпечення конфіденційності інформації, захисту будь-якої особи або збереження доказів.

Крім того, якщо це необхідно для успішного виконання прохання, Прокурор МКС може виконати його безпосередньо на території держави в такий спосіб: 1) якщо запитувана держава є державою, на території якої було ймовірно вчинено злочин, і була визначена прийнятність справи, Прокурор МКС може безпосередньо виконати таке прохання після проведення всіх можливих консультацій із запитуваною державою; 2) в інших випадках Прокурор МКС може виконати таке прохання після консультацій із запитуваною державою і з урахуванням будь-яких обґрунтованих умов або занепокоєнь, висловлених цією державою.

Ч. 2 ст. 55 РС також передбачає, що при виконання прохань на території держави, якщо є підстави вважати, що особа вчинила злочин, який підпадає під юрисдикцію МКС, така особа повинна бути допитана *або Прокурором МКС або національними органами влади* згідно з направленим проханням.

В деяких випадках Прокурор МКС може уповноважувати *інших працівників МКС* проводити процесуальні дії на території України. Якщо Прокурор МКС уповноважує інших працівників МКС на проведення процесуальних дій на території України, такі дії можуть бути здійснені лише за погодженням з Генеральним прокурором України або виконувачем обов'язків Генерального прокурора.

Отже, можна визначити певні особливості виконання МКС функцій та повноважень на території України, зокрема:

1) Прокурор МКС або уповноважені ним працівники можуть проводити процесуальні дії на території України лише на підставі прохання МКС. Тільки після отримання прохання МКС про надання допомоги у проведенні процесуальних дій, центральний орган України вживає необхідні заходи спрямовані на його виконання.

2) Прокурор МКС може проводити на території України процесуальні дії, передбачені КПК або РС, крім тих, виконання яких в Україні здійснюється за погодженням із прокурором або з дозволу слідчого судді, суду.

3) Процесуальні дії, проводяться Прокурором МКС або уповноваженими ним працівниками.

4) Якщо Прокурор МКС уповноважує інших працівників МКС на проведення процесуальних дій в Україні, такі дії можуть бути проведені лише за погодженням з Генеральним прокурором або виконувачем його обов'язків.

5) Прокурор МКС або уповноважені ним працівники можуть проводити процесуальні дії на території України з дотриманням порядку їх проведення, який передбачений КПК.

6) Центральний орган України зобов'язаний сприяти МКС у реалізації його функцій та повноважень шляхом вжиття необхідних заходів з метою полегшення виконання МКС його функцій та повноважень на території України.

За загальним правилом місцем судового розгляду є місце перебування МКС (м. Гаага, Нідерланди). Проте, МКС може бути прийняте інше рішення, якщо він вважає це доцільним. Тому він може засідати в будь-яких інших місцях, що не суперечить РС. Крім цього, ст. 12 Угоди про привілеї та імунітети Міжнародного кримінального суду від 10.09.2002 року теж передбачає, що у випадку, коли на підставі п. 3 ст. 3 РС бажає засідати за межами своєї штаб-квартири в Гаазі, він може домовитися з відповідною державою про забезпечення йому відповідних умов для виконання своїх функцій[2]. Тому повністю узгоджується з РС та відповідною Угодою, ч. 3 ст. 624 КПК, відповідно до якої на прохання МКС центральний орган України вживає заходи з *метою сприяння виконанню МКС функцій*, зокрема проведенню засідань, на території України.

Отже, Україна відповідно до положень РС та згідно з процедурами, передбаченими КПК виконує прохання МКС про співробітництво шляхом надання будь-яких видів допомоги,

не заборонених її законодавством, з метою сприяння здійсненню розслідування і кримінального переслідування за злочини, що підпадають під юрисдикцію МКС.

На прохання МКС центральний орган України має обов'язок вживати заходи, спрямовані на сприяння виконанню МКС його функцій на території України. *Сприяння виконанню МКС функцій може включати:*

- 1) *проведення засідань* (центральний орган України може допомагати в організації та проведенні засідань МКС, надаючи необхідні приміщення, обладнання та іншу підтримку);
- 2) *забезпечення доступу до свідків, потерпілих та матеріалів* (центральний орган України може сприяти доступу до свідків, потерпілих, інших осіб та документів необхідних МКС);
- 3) *консультації з питань права* (центральний орган України може надати правову допомогу та консультації щодо законодавства України пов'язаного із діяльністю МКС);
- 4) *забезпечення координації між правоохоронними та судовими органами України з МКС* (для забезпечення ефективного співробітництва центральний орган України відповідає за координацію між національними інституціями та МКС);
- 5) *логістична підтримка* (може включати забезпечення транспорту, охорони та інших ресурсів, необхідних для проведення засідань та інших процесуальних дій).

Такі заходи є важливими для забезпечення ефективної роботи МКС в Україні, особливо у контексті розслідувань, пов'язаних із міжнародними злочинами, що відбуваються під час військових дій на її території, а також допомагають забезпечити доступ до правосуддя для жертв таких злочинів.

Окремо необхідно зазначити, що з метою більш плідної співпраці України та МКС та визнаючи важливість міжнародного співробітництва для розслідування та кримінального переслідування злочинів, що належать до юрисдикції МКС 23.03.2023 року була підписана Угода між Кабінетом Міністрів України та Міжнародним кримінальним судом про створення Офісу Міжнародного кримінального суду в Україні[3]. Вона регулює питання, що стосуються або виникають у зв'язку із створенням та належним функціонуванням Офісу МКС з метою сприяння роботі МКС на території України у зв'язку з усіма ситуаціями та справами, що перебувають на розгляді МКС.

Висновки. Ратифікувавши РС Україна зобов'язана сприяти МКС у розслідуванні та притягненні до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили найтяжчі міжнародні злочини, в тому числі шляхом надання можливості МКС та Прокурору МКС виконувати свої функції та повноваження безпосередньо на території України. Ст. 624 КПК, яка передбачає виконання МКС функцій на території України повністю узгоджується з РС.

Приймаючи до уваги, що співробітництво між Україною та МКС здійснюється у порядку, визначеному КПК та РС, з урахуванням особливостей, передбачених розділом IX² КПК (ч. 2 ст. 617 КПК) та ст. 561 КПК можна зробити висновок, що Прокурор МКС на території України може проводити будь-які процесуальні дії, передбачені КПК або РС. Проте важливо зазначити, що виконання певних процесуальних дій в Україні вимагає погодження з прокурором або отримання дозволу слідчого судді чи суду.

Особливості виконання МКС функцій та повноважень на території України полягають у наступному: 1) проведення процесуальних дій на підставі прохання МКС; 2) обмеження у процесуальних діях, які можуть бути проведені; 3) обмежено коло суб'єктів, уповноважених проводити процесуальні дії; 4) дотримання національного законодавства під час проведення процесуальних дій; 5) сприяння у виконанні функцій МКС.

Порядок виконання МКС функцій та повноважень на території України передбачає: 1) отримання прохання МКС; 2) розгляд прохання МКС центральним органом України; 3) погодження з Генеральним прокурором або виконувачем його обов'язків проведення процесуальних дій; 4) проведення процесуальних дій.

Список використаних джерел:

1. Римський Статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.
2. Угода про привілеї та імунітети Міжнародного кримінального суду від 10 вересня 2002 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_f62#Text.
3. Угода між Кабінетом Міністрів України та Міжнародним кримінальним судом про створення Офісу Міжнародного кримінального суду в Україні від 23.03.2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_001-23#Text